

ДО ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВ, СВОБОД ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ ЯК ЕЛЕМЕНТІВ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСОБИ

Сьогодні залишається актуальним удосконалення правового статусу особи. Чинна Конституція України визнала громадянина найвищою соціальною цінністю, а забезпечення прав, свобод та законних інтересів людини – головним обов'язком держави. Однак, тривалий час дані положення Основного закону залишаються декларативними, а сучасний етап розвитку нашої держави характеризується суперечливим станом правових змін, спрямованих на створення повноцінного демократичного суспільства, здійснення якісних перетворень в основних сферах суспільного життя, утвердження пріоритету прав, свобод та законних інтересів людини в державі, а також відсутністю позитивних змін щодо правового статусу особи загалом.

Наукові дослідження прав, свобод та законних інтересів як елементів правового статусу особи знайшли висвітлення в працях М.А. Бояринцева, О.В.Юриста, М.Г. Єрмілова, В.А. Іванова, В.М. Горшенєва, А.В. Малька, В.В. Субочева, А.М. Шерієва та інших представників юридичної науки. Попри наявність окремих наукових розробок у цій сфері, вкрай важливо й надалі проводити наукові дослідження у цій сфері з урахуванням сучасних викликів та загроз, знаходити нові грані досліджуваної проблеми.

Наша держава законодавчо задекларувала першорядність принципів, що визнані у цивілізованому світі – захист прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина [1, с. 5].

Особливості правосуб'єктності, різноманітні прояви прав, свобод та законних інтересів громадян найбільшою мірою здатні розкритися через поняття правового статусу, яке віддзеркалює основні сторони юридичного буття індивідів.

Він представлений наступними елементами: громадянством, правосуб'єктністю, правами, свободами та законними інтересами громадян, їхніми обов'язками, а також гарантіями їх забезпечення.

Важливе значення серед елементів правового статусу особи в державі мають права, свободи та законні інтереси [2, с. 5].

Суб'єктивні права є складним правовим утворенням. Складність проявляється у тому, що права особи слід розуміти не стільки як правове утворення з певною кількістю складових, скільки як законодавчо закріплену суму правових можливостей, кожна з яких оформляє окрему правову дію управненої особи.

А.В. Власова наполягає на тому, що суб'єктивні права особи охоплюють дві правові можливості: можливість вчинення певних дій управненої особи та можливість вимагати вчинення певної діяльності від інших осіб [3, с. 8]. Більш вдало, на наш погляд, визначив складові суб'єктивного права С.С. Алексєєв. До них він відніс право на позитивні дії (можливість уповноваженої особи самостійно здійснювати юридично значущі активні дії); право вимоги (можливість вимагати виконання або дотримання юридичного обов'язку); право захисту [4, с. 120].

Останнє стосується правової можливості вимагати ефективного здійснення органами влади своїх повноважень; усунення незаконних перешкод щодо реалізації правомірної активності; запобігання вчинення правопорушень; недопущення настання негативних наслідків, утворення певної протиправної ситуації; переривання протиправної поведінки, припинення розпочатого або вже вчиненого протиправного діяння; покарання осіб, які вчинили правопорушення; відшкодування заподіяної шкоди.

Законодавством передбачено випадки, коли громадяни можуть бути обмежені у своєму праві. Такі обмеження спричинені тим, що дієздатність не однакова для окремих груп і категорій громадян. Її зумовлює низка чинників: вік, стан здоров'я, належність до певних соціальних груп та інші [5, с. 406].

Наприклад, відповідно до ст. 41 Конституції України допускається як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі та в порядку, встановлених законом, обмеження права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Такі обмеження також можуть стосуватися

неповнолітніх. Зокрема, за наявності достатніх підстав за заявою батьків (усиновлювачів), піклувальника, органу опіки та піклування відповідно до ч. 5 ст. 32 ЦКУ суд може обмежити право неповнолітньої особи самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією чи іншими доходами або позбавити її цього права, тобто застосувати обмеження дієздатності фізичної особи.

Правовий статус особи характеризується наявністю правових дозволів – свобод. Свободи відображають те ж коло правових можливостей, яке деталізоване в правах. Однак, свободи громадян є менш регламентованими нормами права у порівнянні з їх правами. Вони означають один із основних видів дозволів, який полягає у фізичній та духовно-моральній недоторканості особи і наданні суб'єкту в цій сфері всієї повноти можливостей щодо розпорядження собою та своїми діями, гарантуванні заборони безпідставного втручання в них, зокрема, зі сторони держави в особі її органів та посадових осіб [6, с. 129].

Доповнюють коло суб'єктивних прав та свобод особи її законні інтереси. Їх існування поряд з правами та свободами розширює правові можливості особи [7, с. 23]. В основі процесу перетворення законного інтересу в суб'єктивне право, визначене законом, лежить гносеологічний принцип розвитку, механізм самореалізації особистості. Як зазначав А. Козловський, «буття нав'язує свої закони і правила існування, неприйняття яких загрожує знищенням і перетворенням у небуття. Перед людиною стоїть завдання виявити ці закони і перетворити їх на правила своєї діяльності, в норми поведінки» [8, с. 35].

Для того, щоб будь-який інтерес перетворився у право, він повинен пройти процес закріплення у нормах права та формування механізму правового регулювання відносин, які виникають у зв'язку з реалізацією цього інтересу.

Законні інтереси перебувають у тісному зв'язку з іншими елементами правового статусу громадян. Вони є основою виникнення суб'єктивних прав, доповнюють їх у тих сферах, де норми права не здатні чітко регламентувати втілення потреб. Власне суб'єктивні права є однією з форм втілення в життя законних інтересів. Зокрема, праву власності кореспондує законний інтерес щодо фінансової спроможності власника підтримувати об'єкт права власності у придатному для використання стані; законний інтерес щодо сприятливої екологічної обстановки у регіоні, де особа володіє майном; кваліфікованого обслуговування об'єктів права власності з метою підтримання їх належного для експлуатації стану; відсутності з боку інших осіб діяльності, яка погіршує якість та функціональну придатність об'єктів права власності; укладення договору купівлі-продажу чи ренти з урахуванням потреб, які мають суттєве значення для власника; законний інтерес щодо наявності інформації про належні умови експлуатації об'єкта права власності тощо.

Законні інтереси розширюють правомірну діяльність щодо реалізації потреб за рахунок правових можливостей, які право не опосередкувало в суб'єктивних правах через їх новизну, індивідуальність, малозначність, не часті факти виникнення тощо.

Лише системний підхід до демократичних перетворень з урахуваннями термінологічного та змістовного розмежування вищенаведених понять дасть змогу повною мірою реалізувати людський потенціал, забезпечити захист усіх проявів правових можливостей громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Долгополов А. М. Організаційно-правові питання діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. К., 2008. 268 с.
2. Гончаренко О. М. Права людини в Україні : [навч. посіб.]. К. : Знання, 2008. 207 с.
3. Власова А. В. Структура суб'єктивного громадянського права / Власова А. В. Ярославль : Ярославский государственный университет, 1998. 116 с.
4. Алексеев С. С. Общая теория права : в 2 т. / Алексеев С. С. М. : Юрид. лит., 1982. Т.2. 1982. 360 с.
5. Остапенко О. І., Кісіль З. Р., Ковалів М. В., Кісіль Р. В. Адміністративне право : [навч. пос.]. К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 536 с.
6. Игнатенкова К. Е. Дозволение как способ правового регулирования: дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.01 / Игнатенкова Ксения Евгеньевна. Саратов, 2006. 229 с.
7. Бояринцева М. Адміністративно-правовий статус громадян: до питання про склад елементів. Право України. 2002. № 8. С. 21–25.
8. Козловський А. А. Гносеологічні принципи права. Проблеми філософії права. № 1–2, Т. III. 2005. С. 32–44.